

Andrzej Zbonikowski*

Osobowościowe uwarunkowania postawy *mieć vs być* młodych dorosłych u progu kariery zawodowej

Wprowadzenie

Jednym z ważniejszych markerów osiągnięcia dorosłości jest nabycie niezależności ekonomicznej, dającej materialne podstawy do kształtowania samodzielnego bytu (Gurba, 2011: 287). Decyzje młodych dorosłych będących u progu własnej kariery zawodowej (co zwykle przypada między 18. a 25. r. ż.) w naturalny sposób znajdują się pod wpływem wartości związanych z posiadaniem, jako że od dostępności dóbr materialnych zależne są elementarne decyzje życiowe. Z drugiej jednak strony młodzież wchodząca w dorosłość nie porzuca swoich młodzieńczych ideałów, a raczej uczy się nowego, bardziej dialektycznego spojrzenia na rzeczywistość. W powyższym kontekście rozwojowym niezwyklej wagi nabiera postawa wobec świata oscylująca na kontinuum od *być* do *mieć*. Determinuje ona decyzje edukacyjno-zawodowe (które mogą być zorientowane na posiadanie dóbr lub przeciwnie – na realizację własnych pasji), pozostając jednocześnie pod wpływem systemu wartości danej osoby.

Problematyka postaw *być* i *mieć* została na gruncie psychologii spopularyzowana przez Ericha Fromma, który zaproponował rozumienie tego konstruktu w sposób wykraczający poza kategorię stosunku do dóbr materialnych. Obie postawy traktuje on jako „fundamentalne *modi* doświadczenia, których odpowiednia kompozycja wyznacza różnice między charakterami jednostek oraz różnymi typami charakteru

* Dr Andrzej Zbonikowski, Katedra Psychologii Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Narodowe Forum Doradztwa Kariery.

społecznego” (Fromm, 2007: 54). Oba *modi* określają odpowiednio całość ludzkiego myślenia, odczuwania i działania. Mimo że wynikają z przeciwstawnych tendencji, to stanowią dwa bieguny kontinuum, wzdłuż którego lokalizuje się człowiek. Specyfika obu postaw sprawia jednak, że utrzymanie pozycji środkowej na kontinuum jest mało prawdopodobne – zwykle pojawia się ukierunkowana tendencja na *być* lub *mieć*.

Jedną z najważniejszych form orientacji na *mieć* jest inkorporacja, przejawiająca się w konsumpcyjnym podejściu zarówno do dóbr materialnych, jak i relacji społecznych oraz świata. Jednostka dąży do zdominowania otaczającej rzeczywistości, dosłownie lub symbolicznie konsumując poszczególne jej elementy: dobra materialne, przyjaźnie, relacje służbowe etc. Konsumpcja tego rodzaju ma jednak ambiwalentne właściwości: obniża poziom lęku, ponieważ inkorporowane dobra nie mogą już być odebrane i symbolicznie przyczyniają się do fasadowego wzmocnienia poczucia tożsamości i wartości (*Jestem tym, co posiadam i co konsumuję*), z drugiej zaś strony zaspokojenie potrzeb jednostki jest pozorne i pojawia się tendencja do konsumowania kolejnych dóbr (Fromm, 2007: 146–152).

Modus *bycia* jest natomiast negacją posiadania, określa aktywność jednostki oraz jej autentyczne relacje ze światem. Aktywność jednostki wiąże się tu z zaprzestaniem poszukiwań bezpieczeństwa i tożsamości poprzez posiadanie, a także poprzez rezygnację z egoizmu i egocentryzmu. Człowiek przyjmujący nastawienie na *być* swobodnie wyraża swe zdolności i dokonuje ekspresji siebie samego, przekracza ograniczenia wynikające z *mieć*, przestaje izolować własne ja, rozwija sferę duchową, wyraża się poprzez dawanie siebie światu. *Bycie* wiąże się z doświadczaniem siebie jako podmiotu aktywności twórczej. Twórczość nie oznacza w tym przypadku wytworzenia czegoś nowego ani nie odnosi się do produktu aktywności. Istota aktywności twórczej sprowadza się do aktywności wewnętrznej, umożliwiającej świadome i głębokie doświadczanie świata: jednostka „widzi drzewo, zamiast zwyczajnie na nie patrzeć, lub czyta wiersz, doświadczając poruszeń uczucia, jakie poeta wyraził słowami” (Fromm, 2007: 152).

Postawa *być* jest postawą uwalniającą jednostkę od lęku: bycie tym, kim się jest, a nie tym, co się posiada, niweluje niebezpieczeństwo zawarte w utracie posiadanych dóbr; nikt nie jest wówczas w stanie zagrozić bezpieczeństwu i poczuciu tożsamości. Nawet umieranie nie powoduje lęku przed utratą przedmiotów posiadania: rzeczy doczesnych, ciała, własnego ja. Modus *bycia* wywiera także piętno w wymiarze temporalnym – koncentruje się na tu i teraz, eliminując tendencję do posiadania-inkorporowania faktów przeszłych i projektowanych planów.

Postawa *być* stanowi konstrukt, który wykazuje pewne podobieństwa wobec przedstawionego przez M. Csikszentmihalyi (2005) zjawiska przepływu, a także do opisanych przez A. Maslowa (1986: 75–118; 1990: 231–232) doznań szczytowych w ich szerokim znaczeniu. Fromm nadaje jednak własnej propozycji specyfikę poprzez wyeksponowanie stosunku wobec dóbr, na których posiadanie w postawie *być* jest tylko ograniczone miejsce (posiadanie egzystencjalne), a także poprzez uwypuk-

lenie kwestii dawania siebie światu. Jednostka wyróżniająca się postawą *być* pozytywnie zmienia otaczającą rzeczywistość, nie koncentrując się na własnych zasobach ani na doświadczanej przyjemności (miejsce przyjemności zajmuje radość z przybliżania się do celu bycia kimś).

Celem przeprowadzonych badań własnych było ustalenie, jakie znaczenie mają cechy osobowości dla postawy *być vs mieć* młodych dorosłych u progu kariery zawodowej.

Osoby badane i metoda badań

Badaniami objęto łódzką grupę studentów studiów stacjonarnych kierunku pedagogika, kończących studia w systemie jednolitym 5-letnim (kolejne roczniki podlegały już kształceniu zgodnemu z systemem bolońskim „3 + 2”). Badania przeprowadzono wśród młodzieży akademickiej, reprezentującej dwie największe uczelnie makroregionu łódzkiego – jedyne uczelnie dysponujące ostatnimi rocznikami jednolitych, stacjonarnych, 5-letnich studiów na kierunku pedagogika. Wybór kierunku studiów został podyktowany zarówno faktem jego bardzo wysokiej popularności wśród kandydatów podejmujących studia, jak i aspektem merytorycznym (społeczny profil kierunku studiów – przygotowanie do pracy z ludźmi opartej na pomaganiu i kształtowaniu wzorców zachowań, co wymaga szczególnie wysokiej dojrzałości osobistej absolwentów). W badaniach wzięli udział studenci ostatniej edycji jednolitych studiów magisterskich, rozpoczynających V rok studiów w trybie dziennym. Analiza badawcza oparta została na danych uzyskanych od 267 osób, ze średnią wieku 23,07).

Jako zmienne w badaniach własnych przyjęto:

- postawę *być* (zmienna wyjaśniana),
- cechy osobowości według modelu Wielkiej Piątki Costy i McCrae (1992, 2005): neurotyczność, ekstrawersję, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność (zmienne wyjaśniające).

W badaniach zastosowano następujące narzędzia badawcze:

1. Skala Postaw Być i Mieć (SPBiM), autor: B. Grulkowski (2007).

Narzędzie zastosowano do pomiaru postawy *być vs mieć*. Kwestionariusz SPBiM obejmuje 25 twierdzeń, wobec których osoby badane ustosunkowują się na skali 7-stopniowej, wyrażając swoją zgodę lub negację wobec twierdzenia. Miarą postawy *być* jest sumaryczna liczba punktów z uwzględnieniem kierunku twierdzeń (*mieć* czy *być*) i związanego z tym sposobu liczenia. Wysoki poziom postawy typu *być* oznacza niską orientację na *mieć* i vice versa – niski poziom orientacji na *być* daje priorytet postawie typu *mieć*; pomiędzy wartościami skrajnymi znajduje się kontinuum postaw o różnym nasileniu orientacji na *być* i *mieć*.

2. Inwentarz osobowości NEO-FFI, autorzy: P. T. Costa i R. R. McCrae (polska adaptacja: B. Zawadzki, J. Strelau, P. Szczepanik, M. Śliwińska, 1997).

Narzędzie to zastosowano do pomiaru cech osobowości ujętych w modelu Wielkiej Piątki: neurotyczności, ekstrawersji, otwartości na doświadczenie, ugodowości i sumienności. Kwestionariusz składa się z 60 pozycji testowych (5-punktowa skala odpowiedzi), mierzących poszczególne cechy w 5 skalach. Charakterystyka poszczególnych wymiarów osobowości przedstawia się następująco:

- neurotyczność – jest wymiarem odnoszącym się do sfery emocjonalnej, oznacza przystosowanie emocjonalne versus niezrównoważenie; osoby o wysokim natężeniu tej cechy są podatne na stres psychologiczny, wykazują tendencję do zamartwiania się i niepokoju, przejawiają podwyższony poziom lęku, mają trudności w kontrolowaniu przykrych emocji;
- ekstrawersja – charakteryzuje ilość i jakość relacji społecznych, a także zdolność jednostki do odczuwania pozytywnych emocji oraz do bycia osobą aktywną;
- otwartość – to wymiar opisujący tendencję do poszukiwania nowych doświadczeń, tolerancję wobec nowości i ciekawość poznawczą; wymiar ten spośród wszystkich pozostałych w największym stopniu wiąże się z cechami intelektu; według Costy i McCrae (1992, za: Zawadzki i in., 2007: 21) związek ten dotyczy jednak bardziej zdolności do myślenia dywergencyjnego i kreatywności niż zdolności do myślenia konwergencyjnego i inteligencji akademickiej;
- ugodowość – opisuje pozytywną vs negatywną postawę wobec innych ludzi, zaufanie i skłonność do altruizmu, prostolinijność i szczerowość w relacjach społecznych, a także nasilenie takich właściwości, jak uступliwość i skromność;
- sumiennność – jest wymiarem opisującym stosunek człowieka do pracy, charakteryzującym stopień zorganizowania, wytrwałości i motywacji jednostki w działaniach zorientowanych na cel; czynnik ten określany jest również jako wola dążenia do osiągnięć (Zawadzki i in., 2007: 12–17).

Zastosowane narzędzia posiadają ustalone, zadowalające właściwości psychometryczne.

Dane uzyskane z kwestionariuszy poddano analizom z wykorzystaniem pakietu statystycznego SPSS i przy zastosowaniu następujących metod statystycznych:

- parametryczny test *t*-Studenta – w celu ustalenia istotności różnic między średnimi;
- analiza korelacji liniowej oparta na współczynniku *r*-Pearsona – w celu ustalenia kierunku i siły związków zmiennych wyjaśniających ze zmienną wyjaśnianą;
- wielokrotna analiza regresji (metodą krokową postępującą) w celu ustalenia predyktorów postawy *być*.

Wyniki badań

Na wstępnym etapie analizy przeprowadzone zostało porównanie poziomu poszczególnych zmiennych osobowościowych w dwóch grupach osób: w grupie o niskim oraz w grupie o wysokim poziomie postawy *być*. Pozwoliło to ustalić, czy

orientacja na *mieć* vs *być* różnicuje nasilenie poszczególnych cech osobowości. W tym celu wyodrębniono dwie skrajne grupy osób badanych, biorąc pod uwagę wartości poniżej oraz wartości powyżej jednego odchylenia standardowego od średniej arytmetycznej natężenia postawy *być* wszystkich badanych (tj. $M = 103,12$). Dla obu skrajnych grup obliczony został średni poziom nasilenia poszczególnych cech osobowości, a następnie porównane zostały różnice między średnimi, z wykorzystaniem testu *t*-Studenta. Wyniki przeprowadzonych analiz ilustruje poniższa tabela.

Tabela 1. Nasilenie cech osobowości (wartości średnie i odchylenia standardowe) w grupach osób o niskim i wysokim natężeniu postawy *być*

Cecha osobowości	Niski poziom postawy <i>być</i> ($N = 33$)		Wysoki poziom postawy <i>być</i> ($N = 48$)		Test <i>t</i> , <i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
neurotyczność	38,85	9,87	29,79	8,62	4,38***
ekstrawersja	39,27	9,19	46,52	6,32	-4,21***
otwartość na doświadczenie	39,73	7,29	45,00	5,43	-3,73***
ugodowość	36,48	7,32	46,67	4,63	-7,67***
sumienność	42,85	7,26	44,08	8,27	-0,71 <i>ni</i>

M – średnia arytmetyczna; *SD* – odchylenie standardowe; *p* – poziom istotności statystycznej;

*** $p < 0,001$; *ni* – brak istotności statystycznej

Źródło: badania własne.

Z uzyskanych analiz porównawczych wynika, iż grupy osób o wysokim oraz o niskim poziomie postawy *być* różnią się wzajemnie w zakresie czterech cech Wielkiej Piątki, a występujące zróżnicowanie jest bardzo istotne statystycznie ($p < 0,001$). Osoby o wysokim poziomie postawy *być* w porównaniu z osobami bliższymi orientacji na *mieć* przejawiają niższy poziom neurotyczności oraz wyższy poziom ekstrawersji, otwartości na doświadczenie i ugodowości. Dokonując porównania różnic między średnimi wartościami poszczególnych cech uzyskanymi w obu grupach z odchyleniami standardowymi, należy stwierdzić, iż największe zróżnicowanie nasilenia cech osobowości ma miejsce w odniesieniu do ugodowości (różnica na poziomie powyżej 3 stenów). Słabsze zróżnicowanie dotyczy ekstrawersji i neurotyczności (różnica przekracza wartość 2 stenów), najslabsze zaś – otwartości na doświadczenie (różnica poniżej 2 stenów). Powyższe ustalenia dają podstawę do wnioskowania o kierunku zależności między analizowanymi zmiennymi: jest to zależność ujemna w odniesieniu do neurotyczności, a w przypadku pozostałych zmiennych jest to zależność dodatnia.

Kolejnym etapem analiz było ustalenie siły związku między natężeniem postawy *być* a poszczególnymi cechami osobowości. W tym celu przeprowadzono analizę korelacji liniowej, której wyniki prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Wartości współczynników korelacji *r*-Pearsona między natężeniem postawy *być* a cechami osobowości badanych osób (*N* = 267)

Cecha osobowości	Wartość współczynnika korelacji liniowej <i>r</i> -Pearsona	Poziom istotności statystycznej <i>p</i>
neurotyczność	-0,31	<0,01
ekstrawersja	0,32	<0,01
otwartość na doświadczenie	0,26	<0,01
ugodowość	0,52	<0,01
sumienność	0,05	wynik nieistotny

Źródło: badania własne.

Z uzyskanych analiz wynika, iż poziom czterech cech osobowości jest istotnie związany z natężeniem postawy *być*; są to: ugodowość (związek dość silny, $r = 0,52$), ekstrawersja (związek zbliżony do umiarkowanego, $r = 0,32$), neurotyczność (związek zbliżony do umiarkowanego, ale o znaku ujemnym $r = -0,31$) oraz otwartość na doświadczenie (związek słaby, $r = 0,26$). Analiza potwierdziła, że wraz ze wzrostem ugodowości, ekstrawersji i otwartości obserwuje się większe natężenie postawy *być*, natomiast wzrostowi neurotyczności towarzyszy tendencja do orientacji na *mieć*. Wyniki pokazały, iż sumienność nie jest powiązana z postawą *być*.

Przeprowadzona analiza korelacyjna w pełni potwierdza wyniki wcześniejszej analizy porównawczej, przeprowadzonej z wykorzystaniem testu różnic *t*-Studenta. W celu identyfikacji osobowościowych predyktorów postawy *być* przeprowadzono analizę regresji. Wyniki przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Osobowościowe wyznaczniki postawy *być* badanych osób (*N* = 267)

Cecha osobowości	Skorygowane <i>R</i> -kwadrat	<i>B</i>	<i>SEB</i>	beta	<i>t</i>	ist. <i>t</i>
ugodowość	0,27	0,96	0,11	0,44	8,43	0,000
neurotyczność	0,30	-0,31	0,08	-0,20	-3,87	0,000
otwartość na doświadczenie	0,32	0,32	0,11	0,15	2,88	0,000
Stała		59,53	7,15		8,33	0,000
$R = 0,58$; $F(3,263) = 43,13$, $p < 0,001$						

B – współczynnik regresji; *SEB* – błąd standardowy oszacowania; beta – standaryzowany współczynnik regresji; *t* – wartość statystyki *t*; ist. *t* – istotność statystyki *t*.

Źródło: badania własne.

Zgodnie z uzyskanymi wynikami trzy cechy osobowości okazały się wyznacznikami postawy *być*: ugodowość, neurotyczność i otwartość na doświadczenie. Odpowiadają one łącznie za 32% zmienności natężenia postawy *być*. Największą moc predykcyjną osiągnęła ugodowość, dla której współczynnik beta osiągnął wartość wskazującą na umiarkowaną siłę predykcji (beta = 0,44), a sam wymiar ugodowości

wyjaśnia 27% wariancji zmiennej wyjaśnianej. Pozostałe cechy osobowości okazały się bardzo słabymi predyktorami, odpowiadając w analizowanym modelu za wariancję zmiennej wyjaśnianej w zakresie odpowiednio: 3% (neurotyczność, predyktor ujemny) oraz 2% (otwartość). Analiza regresji pokazuje, iż ugodowość – jako najsilniejszy korelat postawy *być* – odpowiada w przeważającej mierze za predykcję wyników tej postawy, odbierając neurotyczności i otwartości status predyktorów znaczących (każdy z nich odpowiada za poniżej 5% zmienności wyników).

Wnioski

Przeprowadzone analizy pokazały, iż cechą osobowości kluczową dla orientacji na *być* jest ugodowość. Osoby o wysokim poziomie postawy *być* są pozytywnie nastawione wobec innych ludzi, ufają im i wykazują skłonności do zachowań altruistycznych, są sympatyczne i wrażliwe na sprawy drugiego człowieka, a na poziomie behawioralnym przedkładają zachowania kooperacyjne nad rywalizację. W sytuacjach konfliktowych powściągają agresywność, są bardziej ustępliwe i nie manipulują innymi. Osoby nastawione na *być* są ponadto bardziej ekstrawertywne, otwarte i stabilne emocjonalnie od osób zorientowanych na *mieć*. Jednakże to ugodowość jest tą cechą z modelu Wielkiej Piątki, która pozwala w znaczącym stopniu przewidzieć poziom postawy *być*.

Interpretując tak duże znaczenie ugodowości dla postawy *być*, należy zwrócić uwagę na fakt, iż omawiana cecha nie może być wartościowana w sposób jednoznaczny (por. Zawadzki i in., 2007: 15). Choć ugodowość jest generalnie charakteryzowana w sposób pozytywny, to jej skrajne bieguny mogą wiązać się z zachowaniami patologicznymi. Osoby zbyt ugodowe nie będą w stanie skutecznie walczyć o swoje prawa, zbyt łatwo ulegając wpływowi innych osób lub wycofując się z trudnych interakcji społecznych. Z kolei osoby o skrajnie niskiej ugodowości mogą wykazywać tendencje aspołeczne i narcystyczne. Wykazany w niniejszych badaniach umiarkowany związek ugodowości z postawą *być* wydaje się uzasadniony: osoby ugodowe nie cechują się agresywnością i skłonnością do manipulacji, które ułatwiłyby inkorporowanie dóbr rzeczywistości w ramach postawy *mieć*. Z drugiej jednak strony zastanawiające wydaje się, iż to właśnie ta cecha osobowości jest podstawowym predyktorem postawy *być*. Kluczem do zrozumienia tego faktu może być analiza hierarchii potrzeb. Odwołując się do teorii potrzeb Abrahama Masłowa (1990: 72–102), można zauważyć, iż modus posiadania wiąże się z funkcjonowaniem na poziomie niższych potrzeb – osoby przejawiające postawę *mieć* radzą sobie z lękiem i brakiem ufności wobec siebie i innych właśnie poprzez inkorporowanie i powiększanie poczucia kontroli. Wyniki niniejszych badań, wskazujące na związek postawy *mieć* z lękiem i niestabilnością emocjonalną (neurotycznością) przemawiają za taką optyką problemu. Z kolei modus *bycia* wiąże się z dobrym zaspokojeniem niższych potrzeb, a osoby z tej kategorii zbliżają się do koncentracji na potrzebach wzrostu

i samorealizacji. Ufność i pozytywne nastawienie wobec siebie i innych ludzi zdecydowanie ułatwia im ekspresję swego prawdziwego ja i podejmowanie bardziej autonomicznych decyzji i zachowań, integralnych z własnymi wartościami.

Wyniki przeprowadzonych badań wydają się przeczyć pozytywnemu schematowi społecznemu, zgodnie z którym ugodowość jest oznaką słabości i przeszkadza w odniesieniu sukcesu: to właśnie osobom ugodowym łatwiej jest wejść w bardziej autentyczne relacje ze światem i poprzez modus *bycia* uruchamiać potencjał samorealizacji. Jeśliby w ten sposób ujmować sukces, wówczas właśnie ugodowość należałoby traktować jako czynnik predysponujący do sukcesu. Oczywiście, w przypadku systemu wartości wskazującego na prymat postawy *mieć* ugodowość byłaby znaczącym inhibitorem sukcesu. Wnioski te rodzą praktyczne implikacje dla osób wspierających rozwój młodych dorosłych (m.in. doradców zawodowych, coachów, nauczycieli etc.), nakazujące wstrzemięźliwość w bezrefleksyjnym motywowaniu do sukcesu, cenionych kulturowo osiągnięć i propagowaniu rywalizacji. Dokonywanie wyboru drogi kariery przez młodych dorosłych nie powinno koncentrować się wyłącznie na społecznie uznanych wskaźnikach sukcesu, które jakże często są urzeczywistnieniem postawy *mieć*.

W niniejszych badaniach pewnym zaskoczeniem może wydawać się zupełny brak związku sumienności z orientacją na *być*, jako że cecha ta znacząco determinuje motywację jednostki w działaniach zorientowanych na cel (Zawadzki i in., 2007: 16), a ponadto badania nad młodzieżą akademicką wskazują na jej pozytywny związek m.in. z poziomem samorealizacji (Zbonikowski, 2011: 145–146). Jednak głębsza analiza wewnętrznej struktury omawianego wymiaru osobowości (obejmującego takie komponenty, jak: obowiązkowość, samodyscyplina, skłonność do utrzymywania porządku, dążenie do osiągnięć) pozwala stwierdzić, iż sumienność może konweniować zarówno z modusem *być*, jak i *mieć*, wspierając obie kategorie zachowań. Należy przy tym zauważyć, że tak jak w przypadku ugodowości – sumienność nie może być jednoznacznie oceniana, a jej skrajne wartości mają negatywne znaczenie dla funkcjonowania jednostki (skrajnie niska sumienność wiąże się z biernością i brakiem motywacji osiągnięć, skrajnie wysoka – z uciążliwym perfekcjonizmem). W działaniach z obszaru doradztwa kariery warto zatem zwracać uwagę na walory związane z sumiennością, jednak jej wspieranie wymaga racjonalnej oceny różnych zasobów i ograniczeń rozwojowych młodych dorosłych.

Na koniec warto wspomnieć o ograniczeniu przeprowadzonych badań. Zostały one przeprowadzone na grupie studentów kierunku pedagogika, u których ugodowość (a zwłaszcza kluczowe jej aspekty związane z wrażliwością na drugiego człowieka) wpisuje się w psychologiczny wizerunek dobrego nauczyciela/pedagoga. Ze względu na celowy dobór osób z tego kierunku studiów nie należy ekstrapolować uzyskanych wyników na studentów wszystkich kierunków studiów. Można jednak oczekiwać potwierdzenia podobnych zależności u adeptów kierunków o zbliżonym profilu, związanych z pomaganiem i pracą z drugim człowiekiem.

Bibliografia

- Costa P. T., McCrae R. R. (1992), *Four Ways Five Factors are basic*, „Personality and Individual Differences”, nr 13.
- Costa P. T., McCrae R. R. (2005), *Osobowość dorosłego człowieka*, Wyd. WAM, Kraków.
- Csikszentmihalyi M. (2005), *Przepływ*, Moderator, Taszów.
- Fromm E. (2007), *Mieć czy być?*, Dom Wydawniczy „Rebis”, Poznań.
- Grulkowski B. (2007), *Skala Postaw Być i Mieć*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Gurba E. (2011), *Wczesna dorosłość*, [w:] Trempała J. (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*, PWN, Warszawa.
- Maslow A. (1986), *W stronę psychologii istnienia*, „Pax”, Warszawa.
- Maslow A. (1990), *Motywacja i osobowość*, „Pax”, Warszawa.
- Zawadzki i in. (2007), *Inwentarz osobowości NEO-FFI Paula T. Costy Jr i Roberta McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa.
- Zbonikowski A. (2011), *Wybrane społeczno-demograficzne i osobowościowe uwarunkowania samorealizacji młodzieży akademickiej*, „Pedagogika Rodziny”, nr 1.

Summary

Personality determinants of the attitude to be vs to have by young adults at the threshold of their careers

The aim of the study was to establish the personality conditions of attitude *to be* vs *to have* by young adults at the threshold of their careers. As personality variables included the characteristics between five-factor model of Costa and McCrae. The research comprised group of 267 students of Pedagogy. Correlation analysis confirmed a statistically significant associations between attitude *to be* and agreeableness, extraversion, neuroticism and openness to experience (r -Pearson coefficients respectively: 0.52, 0.32, -0.31, 0.26, all at significance level of $p < 0.01$). On the other hand, regression analysis showed agreeableness as the most important predictor of attitude *to be* (adjusted R -squared = 0.27, beta = 0.44, $p < 0.001$), and the other predictors of personality (neuroticism and openness to experience) correspond to a total of only 5% of the variance results in the level of attitude *to be*.

Keywords: young adults, attitude *to be* vs *to have*, the *Big Five* model

Słowa kluczowe: młodzi dorośli, postawa *być* vs *mieć*, model Wielkiej Piątki